

قانون جرم سیاسی

ماده ۱- هر یک از جرائم مصرح در ماده (۲) این قانون چنانچه با انگیزه اصلاح امور کشور علیه مدیریت و نهادهای سیاسی یا سیاست های داخلی یا خارجی کشور ارتکاب یابد، بدون آنکه مرتکب قصد ضربه زدن به اصل نظام را داشته باشد جرم سیاسی محسوب می شود.

تعریف لغوی

جرم سیاسی یعنی جرمی که ریشه در سیاست و اعتراض به نظام حکومتی دارد.

تعریف حقوقی

بر اساس ماده ۱ قانون جرم سیاسی، جرمی است که فرد با انگیزه اصلاح کشور یا نقد حکومت، مرتکب می شود بدون این که قصد براندازی نظام را داشته باشد.

ویژگی های جرم سیاسی

- وجود انگیزه سیاسی: هدف مرتکب، اصلاح و بهبود اداره کشور است.
- ارتکاب علیه نهادهای حکومتی: جرم باید متوجه حکومت، مسئولان، یا ساختار سیاسی باشد.
- عدم استفاده از خشونت: استفاده نکردن از سلاح یا اقدامات مسلحانه از شرایط مهم جرم سیاسی است.

یکی از مهم ترین اصول در رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی، رعایت علنی بودن جلسات دادگاه و حضور هیئت منصفه است. این موضوع هم از منظر قانون اساسی و هم قوانین عادی، مورد تأکید جدی قانون گذار ایران قرار گرفته است. رعایت این اصول، تضمین کننده دادرسی عادلانه و جلوگیری از انحراف در صدور رأی است.

ضرورت علنی بودن دادرسی در جرائم سیاسی و مطبوعاتی

علنی بودن محاکمه در جرائم سیاسی و مطبوعاتی به این دلیل اهمیت دارد که افکار عمومی و رسانه ها بتوانند آزادانه در فرآیند دادرسی حضور داشته باشند. این امر علاوه بر افزایش شفافیت، از بروز تصمیمات ناعادلانه جلوگیری می کند.

اصل 168 قانون اساسی

مطابق اصل 168 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:

(رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیئت منصفه در محاکم دادگستری صورت می گیرد.)
در این اصل، علنی بودن دادرسی امری مطلق است و برخلاف اصل 165، هیچ استثنایی برای آن در نظر گرفته نشده است.

ماده 305 قانون آیین دادرسی کیفری

بر اساس این ماده، رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی باید :
به طور علنی، در دادگاه کیفری یک مرکز استان، با حضور هیئت منصفه انجام شود.

ماده ۲- جرائم زیر در صورت **انطباق** با شرایط مقرر در ماده (۱) این قانون جرم سیاسی محسوب می شوند.

الف - **توهین یا افتراء** به رؤسای سه قوه، رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، معاونان رئیس جمهور، وزرا، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، نمایندگان مجلس خبرگان و اعضای شورای نگهبان به واسطه مسؤولیت آنان

ب - توهین به رئیس یا نماینده سیاسی **کشور خارجی** که در قلمرو جمهوری اسلامی ایران **وارد شده** است با رعایت مفاد ماده (۵۱۷) قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات

پ - جرائم مندرج در بندهای (د) و (هـ) ماده (۱۶) قانون **فعالیت احزاب، جمعیت ها، انجمن های سیاسی و صنفی و انجمن های اسلامی یا اقلیت های دینی** شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۶/۷

ت - جرائم مقرر در قوانین انتخابات خبرگان رهبری، ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی و شوراهای اسلامی شهر و روستا به استثنای **مجریان و ناظران انتخابات**

ث - نشر اکاذیب

مصادیق جرائم سیاسی

برخی از مهم ترین جرائمی که در صورت انطباق با ماده ۱ قانون جرم سیاسی، به عنوان جرم سیاسی شناخته می شوند، عبارتند از:

1. توهین یا افتراء به مسئولان عالی رتبه کشور، شامل توهین یا نسبت دادن مطالب خلاف واقع به:

- روسای سه قوه (مجریه، مقننه، قضائیه)
- رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام
- معاونان رئیس جمهور
- وزرا
- نمایندگان مجلس شورای اسلامی
- نمایندگان مجلس خبرگان رهبری
- اعضای شورای نگهبان

این جرائم زمانی سیاسی محسوب می شوند که در راستای نقد مسئولان و به سبب مسؤولیت آن ها انجام شود.

2. توهین به مقامات سیاسی کشورهای خارجی

توهین به رئیس یا نماینده سیاسی کشور خارجی که در ایران حضور دارد، در صورتی که شرایط ماده ۵۱۷ قانون مجازات اسلامی رعایت شود، جرم سیاسی محسوب می شود.

3. برخی جرائم مرتبط با فعالیت احزاب و گروه ها

جرائمی که در بندهای (د) و (هـ) ماده ۱۶ قانون فعالیت احزاب و انجمن ها ذکر شده است، در صورت وجود شرایط ماده ۱، می تواند جرم سیاسی باشد.

4. جرائم مرتبط با انتخابات

جرائمی که در قوانین مربوط به انتخابات خبرگان رهبری، ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی و شوراهای اسلامی شهر و روستا تعیین شده است، به استثنای جرائم ناظران و مجریان انتخابات.

5. نشر اکاذیب (انتشار مطالب خلاف واقع)

در صورتی که در راستای نقد سیاسی انجام شود و با شرایط ماده ۱ مطابقت داشته باشد، جرم سیاسی محسوب می‌شود.

در فرضی، فردی به نام "الف" طی یک سخنرانی عمومی در جمع دانشجویان دانشگاه تهران، به نقد شدید عملکرد دولت و برخی مسئولان عالی‌رتبه کشور می‌پردازد. وی در سخنان خود با ذکر مصادیق متعدد، مسئولان سه قوه را به سوءمدیریت، فساد مالی، عدم رعایت عدالت اجتماعی و تضییع حقوق ملت متهم می‌کند. در بخشی از سخنانش، صراحتاً ادعا می‌کند که رئیس یکی از قوا با انعقاد قراردادهای مشکوک، منابع ملی کشور را به هدر داده است. در ادامه، وی درباره یک سفیر خارجی که به تازگی به ایران سفر کرده است نیز اظهارات تندی مطرح می‌کند و رفتار دیپلماتیک وی را تحقیرآمیز و مداخله‌جویانه توصیف می‌نماید. همچنین "الف" در فضای مجازی، مطالبی منتشر می‌کند که برخی از آن‌ها واقعیت نداشته و مبتنی بر شایعات و اخبار تایید نشده است. این مطالب علیه تعدادی از وزرا و نمایندگان مجلس بوده و محتوای آن افتراء و نشر اکاذیب تلقی می‌شود. با توجه به مفاد ماده ۱ قانون جرم سیاسی و شرایط و ضوابط مقرر در قوانین مربوطه، کدام گزینه صحیح‌تر است؟

- گزینه ۱) تمامی رفتارهای ارتكابی "الف" در این فرض، صرف‌نظر از محتوا و هدف، صرفاً جرم عادی تلقی می‌شود؛ زیرا توهین، افتراء و نشر اکاذیب به هر شخصی، در هر شرایطی، خارج از دایره جرم سیاسی است.
- گزینه ۲) رفتارهای "الف" نسبت به مسئولان داخلی کشور از جمله روسای قوا و وزرا، در صورتی که با هدف نقد عملکرد و خیر عمومی صورت گرفته باشد و فاقد انگیزه شخصی یا اغراض مجرمانه باشد، می‌تواند مشمول جرم سیاسی تلقی شود؛ اما توهین به سفیر خارجی به موجب ماده ۵۱۷ قانون مجازات اسلامی، حتی با رعایت ماده ۱ قانون جرم سیاسی، باز هم جرم سیاسی محسوب نمی‌شود.
- گزینه ۳) رفتارهای "الف" از قبیل توهین، افتراء و نشر اکاذیب نسبت به مسئولان عالی‌رتبه داخلی، در صورت تحقق شرایط مقرر در ماده ۱ قانون جرم سیاسی، در زمره جرائم سیاسی قرار می‌گیرد؛ همچنین توهین به نماینده سیاسی کشور خارجی نیز با رعایت مفاد ماده ۵۱۷ قانون مجازات اسلامی و انطباق با شرایط جرم سیاسی، می‌تواند جرم سیاسی تلقی گردد.
- گزینه ۴) صرف‌نظر از هدف و انگیزه مرتکب، هرگونه توهین، افتراء، نشر اکاذیب و اظهارات خلاف واقع نسبت به هر مقام داخلی یا خارجی، به موجب قوانین ایران، جرم عادی محسوب شده و تحت هیچ شرایطی در شمول جرم سیاسی قرار نمی‌گیرد؛ زیرا هدف از جرم سیاسی، فقط اعتراضات مدنی بدون توهین و افتراء است.

پاسخ صحیح:

گزینه ۳ صحیح است.

تحلیل پاسخ:

مطابق ماده ۱ قانون جرم سیاسی، اگر رفتارهایی مانند توهین، افتراء و نشر اکاذیب نسبت به مقامات خاص با هدف اصلاح امور، نقد عملکرد مسئولان، رعایت منافع عمومی و بدون قصد برهم زدن امنیت کشور انجام شود، در صورتی که سایر شرایط نیز احراز گردد، می‌تواند جرم سیاسی تلقی شود. همچنین ماده ۵۱۷ قانون مجازات اسلامی، توهین به نماینده سیاسی کشور خارجی را تحت شرایطی جرم‌انگاری کرده است که در صورت رعایت ماده ۱ قانون جرم سیاسی، می‌تواند جرم سیاسی باشد.

ماده ۳- **مباشرت، مشارکت، معاونت و شروع به جرائم** زیر جرم سیاسی محسوب نمی شود:

الف - جرائم مستوجب **حدود، قصاص و دیات**

ب - **سوء قصد** به مقامات داخلی و خارجی

پ - آدم ربایی و گروگان گیری

ت - **بمب گذاری و تهدید به آن، هواپیما ربایی و راهزنی دریایی**

ث - **سرقت و غارت اموال، ایجاد حریق و تخریب عمدی**

ج - **حمل و نگهداری غیرقانونی، قاچاق و خرید و فروش سلاح، موادمخدر و روانگردان**

چ - **رشا و ارتشاء، اختلاس، تصرف غیرقانونی در وجوه دولتی، پولشویی، اختفای اموال ناشی**

از جرم مزبور

ح - **جاسوسی و افشای اسرار**

خ - **تحریک مردم به تجزیه طلبی، جنگ و کشتار و درگیری**

د - **اختلال** در داده ها یا سامانه های رایانه ای و مخابراتی به کار گرفته شده برای ارائه خدمات

ضروری عمومی یا حاکمیتی

ذ - **کلیه جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی** اعم از جرائم ارتكابی به وسیله سامانه های رایانه

ای یا مخابراتی یا حاملهای داده یا غیر آن

در نظام حقوق کیفری ایران، نهاد تکرار جرم از مهم ترین ابزارهای سیاست کیفری برای مقابله با بزهکاران خطرناک و حرفه ای محسوب می شود. هدف از پیش بینی تکرار جرم در قوانین کیفری، تشدید مجازات نسبت به افرادی است که با وجود تحمل مجازات قبلی، باز هم به رفتار مجرمانه ادامه می دهند. اما قانونگذار در راستای حفظ مصالح عالیله اجتماعی و رعایت اصول انصاف و عدالت کیفری، در موارد خاصی استثنائاتی را بر این قاعده مقرر داشته است.

مفهوم تکرار جرم و جایگاه آن

تکرار جرم به حالتی گفته می شود که مجرم پس از تحمل مجازات قطعی و خروج از اجرای حکم، مرتکب جرم جدید گردد. فلسفه وجودی این نهاد بر این فرض مبتنی است که بزهکار سابقه دار، از ظرفیت بازدارندگی مجازات قبلی بی بهره بوده و همچنان خطر ارتکاب جرم از سوی او محتمل است.

استثنای مهم ماده ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی

قانونگذار ایران در ماده ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ با تبعیت از آموزه های نوین حقوق کیفری، سه دسته از جرایم را از شمول مقررات تکرار جرم خارج نموده است. این استثنا در مورد جرایم سیاسی، مطبوعاتی و جرایم ارتكابی توسط اطفال اعمال می شود.

تحلیل مبانی حقوقی و فلسفی استثنا

فلسفه این استثنا به نگرش ویژه قانونگذار نسبت به ماهیت این جرایم بازمی گردد. جرایم سیاسی و مطبوعاتی برخلاف جرایم عادی، معمولاً با هدف شخصی، منفعت طلبی فردی یا ایجاد رعب و وحشت ارتکاب نمی یابد؛ بلکه انگیزه اصلی مرتکب، پیگیری مطالبات اجتماعی، نقد عملکرد حکومت یا دفاع از آزادی های مشروع است. از این رو، مجرم سیاسی در تحلیل جرم شناختی، فاقد حالت خطرناک تلقی می شود. در خصوص جرایم ارتكابی توسط اطفال نیز، قاعده مذکور مبتنی بر اصل مسئولیت تدریجی

و تأدیب محور بودن مجازات اطفال است. زیرا در سنین کودکی و نوجوانی، شخصیت کیفی فرد هنوز شکل نگرفته و امکان اصلاح و بازگشت او به زندگی سالم اجتماعی به مراتب بیش از بزرگسالان است.

محدودیت اعمال مقررات ماده ۱۳۸

قابل ذکر است که استثنای مقرر در ماده ۱۳۸ صرفاً ناظر به جرایم تعزیری است. جرایم حدی که مبتنی بر احکام ثابت شرعی هستند، از دایره شمول این استثناء خارج اند. بنابراین اگر فردی مرتکب جرم حدی شود، ولو آن که جرم او سیاسی یا مطبوعاتی باشد، مقررات تکرار جرم در مورد او اعمال خواهد شد.

آثار حقوقی مهم استثنای ماده ۱۳۸

خروج این دسته از جرایم از شمول تکرار جرم، آثار مهم و عملی متعددی دارد که از جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- عدم تشدید مجازات مرتکب در صورت ارتکاب مجدد جرم
- عدم درج سوء پیشینه کیفری ناشی از جرایم سیاسی و مطبوعاتی در گواهی سوپیشینه
- عدم تأثیر محکومیت های قبلی در تشدید مسئولیت کیفری آتی
- رعایت اصول ارفاقی در تعیین مجازات

در فرضی، شخص "الف" که سابقه ارتکاب جرم تعزیری از نوع نشر اکاذیب علیه مقامات رسمی کشور از طریق مطبوعات را در پنج سال قبل داشته و بر اساس حکم قطعی محکوم به مجازات درجه ۶ شده بود، پس از تحمل کیفر، مجدداً مرتکب جرمی می شود که واجد شرایط زیر است:

۱. جرم ارتكابی اخیر او، انتشار بیانیه ای انتقادی علیه سیاست های دولت در فضای رسانه ای داخلی بوده است.
 ۲. جرم مذکور به موجب قانون، از مصادیق جرایم سیاسی تلقی شده است.
 ۳. دادگاه کیفری بدوی در مقام صدور حکم نسبت به جرم جدید او، با استناد به محکومیت قبلی، قصد اعمال تشدید مجازات بر مبنای تکرار جرم را دارد.
- با توجه به مفاد ماده ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی، اصول کلی حقوق کیفری و قواعد حاکم بر نظام کیفری ایران، کدام گزینه صحیح است؟

- الف) دادگاه با توجه به ارتکاب جرم جدید در بازه زمانی کمتر از پنج سال از زمان اجرای مجازات قبلی، مکلف به اعمال مقررات تکرار جرم و تشدید مجازات است، زیرا هر دو جرم ارتكابی در زمره جرایم تعزیری می باشند و استثنای ماده ۱۳۸ ناظر بر جرایم مطبوعاتی است نه سیاسی.
- ب) دادگاه نمی تواند مقررات تکرار جرم را اعمال کند؛ زیرا صرف نظر از تعزیری یا حدی بودن جرم، به موجب ماده ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی، جرایم سیاسی و مطبوعاتی از شمول تکرار جرم خارج بوده و هدف قانونگذار حمایت از آزادی های مشروع است.
- ج) دادگاه صرفاً در صورتی می تواند تکرار جرم را مبنای تشدید مجازات قرار دهد که جرم ارتكابی اخیر از نوع جرایم حدی باشد و با توجه به اینکه جرم مورد بحث تعزیری است، اصل بر عدم اعمال تکرار جرم است، مگر در صورت اثبات حالت خطرناک بودن مرتکب.
- د) دادگاه مجاز به تشدید مجازات به استناد تکرار جرم می باشد، زیرا استثنای ماده ۱۳۸ ناظر بر جرایم ارتكابی توسط اطفال است و در خصوص بزرگسالان صرفاً جرایم مطبوعاتی از این قاعده مستثنی شده اند و جرایم سیاسی همچنان مشمول مقررات تکرار جرم می باشند.

پاسخ صحیح: گزینه (ب)

مطابق ماده ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی، مقررات تکرار جرم نسبت به سه دسته از جرایم (سیاسی، مطبوعاتی و جرایم اطفال) اعمال نمی شود

ماده ۴- نحوه رسیدگی به جرائم سیاسی و مقررات مربوط به هیأت منصفه مطابق قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ است.

ماده ۵- تشخیص سیاسی بودن اتهام با دادسرا یا دادگاهی است که پرونده در آن مطرح است. متهم می تواند در هر مرحله از رسیدگی در دادسرا و تا پایان جلسه اول دادرسی در دادگاه نسبت به غیرسیاسی بودن اتهام خود ایراد کند. مرجع رسیدگی کننده طی قراری در این مورد اظهارنظر می نماید. شیوه صدور و اعتراض به این قرار تابع مقررات قانون آیین دادرسی کیفری است.

تشخیص سیاسی بودن اتهام

مرجع رسیدگی

طبق ماده ۵، تشخیص سیاسی بودن اتهام بر عهده مرجعی است که پرونده در آن طرح شده است. این مرجع می تواند دادسرا یا دادگاه باشد. به عبارت دیگر، تصمیم گیری در مورد سیاسی بودن یا نبودن اتهام در اختیار نهاد قضائی است که رسیدگی به پرونده را آغاز کرده و ادامه می دهد.

در این راستا، دادسرا به عنوان مرجع رسیدگی اولیه و دادگاه به عنوان مرجع رسیدگی ماهوی در صورتی که پرونده به دادگاه ارجاع شود، مسئول تعیین ماهیت اتهام خواهند بود. نکته حائز اهمیت این است که هیچ مرجع مستقل و جداگانه ای برای تشخیص سیاسی بودن جرم وجود ندارد و هر مرجع قضائی که پرونده در آن مطرح است، مسئولیت تشخیص را بر عهده دارد.

حق اعتراض متهم به غیرسیاسی بودن اتهام

امکان ایراد از سوی متهم

یکی از ویژگی های مهم این ماده این است که به متهم این حق را داده است تا در صورت نیاز نسبت به غیرسیاسی بودن اتهام خود اعتراض کند. به عبارت دیگر، اگر متهم اعتقاد داشته باشد که اتهام مطرح شده علیه او از نوع سیاسی است و نباید به عنوان یک جرم عمومی تلقی شود، می تواند اعتراض خود را بیان کند.

متهم می تواند در دو مرحله این اعتراض را مطرح کند:

- در هر مرحله از رسیدگی در دادسرا
 - از زمان آغاز رسیدگی در دادسرا، متهم این امکان را دارد که نسبت به غیرسیاسی بودن اتهام خود ایراد کند. این فرصت به متهم داده شده است تا در صورت نیاز، در هر مرحله ای از تحقیقات مقدماتی، اعتراض خود را اعلام کند.
 - تا پایان جلسه اول دادرسی در دادگاه
- اگر پرونده به دادگاه ارجاع شود، متهم می تواند تا پایان جلسه اول دادرسی در دادگاه اعتراض خود را نسبت به ماهیت اتهام مطرح کند. این حق به متهم این امکان را می دهد که در نخستین مراحل رسیدگی در دادگاه، درخواست بررسی سیاسی بودن اتهام خود را بیان نماید.

صدور قرار و رسیدگی

پس از این که متهم اعتراض خود را نسبت به غیرسیاسی بودن اتهام مطرح کرد، مرجع رسیدگی کننده موظف است تا در قالب یک قرار، نظر خود را در مورد این موضوع اعلام کند. این قرار باید مستند و مبنای قانونی داشته باشد. به عبارت دیگر، مرجع رسیدگی کننده باید دلایل و مستندات خود را برای رد یا تایید اعتراض متهم بیان کند.

این تصمیم به شکل قرار صادر می‌شود و ممکن است در دو حالت باشد:

- **قرار تایید سیاسی بودن اتهام**
اگر مرجع رسیدگی کننده تشخیص دهد که اتهام مطرح شده جنبه سیاسی دارد، قرار به تایید سیاسی بودن اتهام صادر خواهد شد.
- **قرار رد اعتراض و غیرسیاسی بودن اتهام**
در صورتی که مرجع رسیدگی کننده اتهام را غیرسیاسی تشخیص دهد، قرار رد اعتراض صادر کرده و اتهام به عنوان یک جرم عمومی تلقی خواهد شد.

اعتراض به قرار صادره

در نهایت، همانند سایر قرارها و احکام قضائی، قرار صادر شده در خصوص سیاسی یا غیرسیاسی بودن اتهام قابل اعتراض است. اعتراض به این قرار تابع مقررات قانون آیین دادرسی کیفری است. یعنی متهم یا طرفین دیگر می‌توانند در صورتی که از قرار صادره رضایت ندارند، اعتراض خود را به مرجع بالاتر اعلام کنند و آن مرجع نسبت به بررسی و صدور رای نهایی اقدام خواهد کرد.

ماده ۵ قانون جرم سیاسی به تشخیص سیاسی بودن اتهام و فرآیند اعتراض به آن پرداخته است. با توجه به متن این ماده و مقررات مربوطه، کدام یک از گزینه‌های زیر صحیح‌ترین بیان در مورد این ماده و فرآیند رسیدگی به اتهام سیاسی است؟

- الف) تشخیص سیاسی بودن اتهام تنها بر عهده دادگاه است و دادسرا هیچ‌گونه صلاحیت یا اختیاری در این زمینه ندارد. متهم می‌تواند تنها پس از صدور حکم نهایی اعتراض خود را به دادگاه اعلام کند.
- ب) مرجع رسیدگی به پرونده، چه دادسرا و چه دادگاه، موظف است در هر مرحله از رسیدگی، از جمله در جلسات ابتدایی دادرسی، نسبت به سیاسی بودن یا نبودن اتهام نظر بدهد. متهم نیز می‌تواند اعتراض خود را در هر مرحله‌ای از رسیدگی در دادسرا و تا پایان جلسه اول دادرسی در دادگاه مطرح کند.
- ج) در صورتی که دادگاه قرار دهد که اتهام وارد شده علیه متهم سیاسی نیست، متهم نمی‌تواند به این قرار اعتراض کند، زیرا قانون فقط به تشخیص سیاسی بودن اتهام توجه داشته و حق اعتراض به قرار صادره را از متهم سلب کرده است.
- د) اگر متهم اعتراض به غیرسیاسی بودن اتهام خود را مطرح کند، مرجع رسیدگی موظف است تا پایان دادرسی در دادگاه نظر خود را در این زمینه اعلام کند و تنها پس از صدور حکم نهایی می‌توان به این موضوع رسیدگی کرد.

پاسخ صحیح:

ب) مرجع رسیدگی به پرونده، چه دادسرا و چه دادگاه، موظف است در هر مرحله از رسیدگی، از جمله در جلسات ابتدایی دادرسی، نسبت به سیاسی بودن یا نبودن اتهام نظر بدهد. متهم نیز می‌تواند اعتراض خود را در هر مرحله‌ای از رسیدگی در دادسرا و تا پایان جلسه اول دادرسی در دادگاه مطرح کند.

بر اساس ماده ۵ قانون جرم سیاسی، تشخیص سیاسی بودن اتهام با دادسرا یا دادگاه است. متهم می‌تواند تا پایان جلسه اول دادرسی اعتراض کند و دادگاه یا دادسرا باید در این مورد تصمیم بگیرد.

ماده ۶ - موارد زیر نسبت به **متهمان و محکومان** جرائم سیاسی اعمال می شود:

الف - **مجزا بودن** محل نگهداری در مدت بازداشت و حبس از مجرمان عادی

ب - **ممنوعیت** از پوشاندن لباس زندان در طول دوران بازداشت و حبس

پ - **ممنوعیت** اجرای مقررات ناظر به **تکرار جرم**

ت - **غیر قابل** استرداد بودن مجرمان سیاسی

ث - ممنوعیت بازداشت و حبس به صورت **انفرادی** به جز در مواردی که مقام قضائی بیم

تبانی بدهد یا آن را برای تکمیل تحقیقات ضروری بداند لکن در هر حال مدت آن نباید بیش

از **پانزده روز** باشد.

ج - حق ملاقات و مکاتبه با بستگان طبقه اول در طول مدت **حبس**

چ - **حق دسترسی** به کتب، نشریات، رادیو و تلویزیون در طول مدت حبس

قانون فوق مشتمل بر شش ماده در جلسه علنی روز دوشنبه مورخ بیستم اردیبهشت ماه یکهزار و سیصد

و نود و پنج مجلس شورای اسلامی تصویب شد و در تاریخ ۱۳۹۵/۲/۲۹ به تأیید شورای نگهبان رسید.

ماده 6 قانون جرائم سیاسی، شرایط و حقوق ویژه‌ای را برای متهمان و محکومان جرائم سیاسی مقرر کرده است. این ماده به‌طور خاص به مسائلی مانند نگهداری، برخورد با متهمان و محکومان، و حقوق انسانی آنها در مدت بازداشت و حبس پرداخته و آن‌ها را از برخی محدودیت‌ها و شرایط سخت‌گیرانه‌ای که برای مجرمان عادی اعمال می‌شود، معاف کرده است. در این درسامه، به‌طور مفصل به این حقوق و شرایط پرداخته می‌شود.

1. مجزا بودن محل نگهداری در مدت بازداشت و حبس

مهم‌ترین حق متهمان و محکومان جرائم سیاسی این است که در مدت بازداشت و حبس، از دیگر مجرمان عادی جدا نگهداری شوند. این تمایز در مکان نگهداری به‌منظور حفاظت از حقوق انسانی و جلوگیری از تأثیرات منفی که ممکن است از هم‌سلولی شدن با مجرمان عادی برای متهمان سیاسی ایجاد شود، صورت می‌گیرد. این شرط به‌ویژه از این جهت اهمیت دارد که می‌تواند تأثیرات منفی روانی و اجتماعی بر متهمان سیاسی که عموماً انگیزه‌های سیاسی دارند، به حداقل برساند.

2. ممنوعیت از پوشاندن لباس زندان

یکی از حقوق ویژه دیگر این است که متهمان و محکومان جرائم سیاسی از پوشیدن لباس زندان در طول دوران بازداشت و حبس خود منع شده‌اند. این شرط به‌طور خاص به‌منظور حفظ کرامت انسانی آن‌ها و جلوگیری از تلقی اجتماعی منفی آن‌ها به عنوان مجرمان عادی است. در بسیاری از کشورهای دنیا، پوشاندن لباس زندان به‌عنوان علامت تأسیس و تبعیض علیه زندانیان شناخته می‌شود.

3. ممنوعیت اجرای مقررات ناظر به تکرار جرم

بر اساس قانون، مقرراتی که در مورد تکرار جرم برای مجرمان عادی اعمال می‌شود، برای متهمان و محکومان جرائم سیاسی اجرا نمی‌شود. این بدان معناست که متهمان سیاسی که سابقه کیفری ندارند یا مرتکب جرایمی در گذشته شده‌اند، تحت تأثیر اصول خاصی که در مورد سایر مجرمان وجود دارد، قرار نخواهند گرفت. این اصل در جهت تأکید بر تفاوت ماهیتی میان جرائم سیاسی و جرائم عادی است که بیشتر بر اهداف اجتماعی و فردی مبتنی هستند تا اهداف جنایی.

4. غیر قابل استرداد بودن مجرمان سیاسی

مجرمان سیاسی نمی‌توانند به‌راحتی به کشورهای دیگر استرداد شوند. این حکم بر مبنای حقوق بین‌الملل و با هدف حفاظت از حقوق سیاسی افراد است که در معرض سرکوب یا مجازات‌های نامناسب قرار دارند. در بسیاری از موارد، این افراد ممکن است

به دلایل سیاسی تحت پیگرد قرار گرفته و استرداد آنان به کشورهائیشان می تواند به معنای محکومیت یا سوءاستفاده های حقوق بشری از آنان باشد.

5. ممنوعیت بازداشت و حبس به صورت انفرادی

طبق ماده 6، بازداشت و حبس به صورت انفرادی برای متهمان و محکومان جرائم سیاسی ممنوع است، مگر در شرایط خاص. این شرایط خاص می تواند شامل مواردی باشد که مقام قضائی اعتقاد داشته باشد که فرد ممکن است برای تبانی با دیگران یا به منظور تکمیل تحقیقات ضروری، باید به طور موقت در بازداشت انفرادی قرار گیرد. البته مدت زمان این بازداشت انفرادی نباید از پانزده روز بیشتر باشد. این اصل به منظور جلوگیری از شکنجه روانی و جسمی و حفظ کرامت انسانی افراد در دوران بازداشت وضع شده است.

6. حق ملاقات و مکاتبه با بستگان درجه اول

یکی دیگر از حقوق متهمان و محکومان جرائم سیاسی، حق ملاقات و مکاتبه با بستگان درجه اول در طول مدت حبس است. این حق به افراد اجازه می دهد که ارتباطات اجتماعی خود را حفظ کرده و از حمایت های خانوادگی بهره مند شوند. این ارتباطات می تواند نقش مهمی در حفظ سلامت روانی و اجتماعی فرد داشته باشد و از ایجاد احساس انزوا جلوگیری کند.

7. حق دسترسی به کتب، نشریات، رادیو و تلویزیون

در دوران حبس، متهمان و محکومان جرائم سیاسی حق دسترسی به منابع اطلاعاتی نظیر کتب، نشریات، رادیو و تلویزیون را دارند. این حق می تواند به عنوان ابزاری برای حفظ آگاهی و اطلاع رسانی در دوران حبس محسوب شود و از انزوای فکری و اجتماعی آنان جلوگیری کند. همچنین این دسترسی می تواند به متهمان سیاسی کمک کند تا از وضعیت اجتماعی و سیاسی کشور خود آگاهی یابند و از طریق اطلاعات جدید، نقاط ضعف و قوت مبارزات خود را ارزیابی کنند.

محمد ایمانی

بهار 1404

m.imanilawyer@gmail.com